

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А.С. МАКАРЕНКА

ГАРАЩУК Кирило Володимирович

УДК 373.5.014.3.018(410)(043.3)

**СТРУКТУРНІ РЕФОРМИ В СИСТЕМІ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ СУЧАСНОЇ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Суми – 2011

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
ЛІСОВА Світлана Валеріївна,
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
ім. академіка Степана Дем'янчука,
директор інституту педагогічної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Огієнко Олена Іванівна,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
НАПН України,
завідувач відділу інноваційних
педагогічних технологій;

кандидат педагогічних наук, доцент,
Мілютіна Ольга Костянтинівна,
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка,
доцент кафедри англійської мови
та світової літератури.

Захист відбудеться «20» січня 2012 року об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд. 218.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (40002, м. Суми, вул. Роменська, 87).

Автореферат розіслано «19» грудня 2011 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.Г. Козлова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Розвиток системи загальної середньої освіти в незалежній Україні супроводжувався протягом усього періоду існування держави реформаційними перетвореннями, які стосувалися всіх аспектів функціонування освітньої системи: цільових, змістових, процесуальних, результативних тощо. Основоположні напрями цих реформ визначено в широкому колі документів, що відображають пріоритети політики нашої держави у сфері загальної середньої освіти, передусім у Законі „Про освіту” (1991 р.), у Державній національній програмі „Освіта” („Україна ХХІ століття”) (1993 р.), у Законі „Про загальну середню освіту” (1999 р.), в Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.) та низці інших документів. Протягом останніх двадцяти років вагому роль у розвитку загальної середньої освіти України відігравали структурні реформи, що полягали в переході від централізованого державного управління освітою до змішаного державно-громадського, у створенні нових типів середньої школи. Потреба в такого роду реформах зумовлена низкою суперечностей розвитку вітчизняної системи загальної середньої освіти:

- між правом кожної особистості на всебічний розвиток, на повноцінну реалізацію її індивідуального творчого потенціалу та відсутністю особистісно-орієнтованого підходу до навчального процесу у системі загальної середньої освіти;
- між потребою суспільства в демократизації управління системою загальної середньої освіти й тотальною централізацією управління освітою;
- між потребою нової демократичної держави в побудові ефективної розгалуженої системи навчальних закладів, що забезпечує можливість широкого освітнього вибору для кожного громадянина, та уніфікованою системою єдиної загальної середньої школи, що дісталась країні у спадок від радянської доби.

Оскільки жодна з виокремлених суперечностей не була повною мірою подолана в ході реформ системи загальної середньої освіти двох останніх десятиліть, її подальший ефективний розвиток потребує критичного і творчого осмислення як власного, так і світового досвіду освітніх змін та визначення подальших перспектив з урахуванням кращих світових досягнень.

Звернення до досвіду реформ системи загальної середньої освіти Великої Британії зумовлено низкою чинників, і передусім тим, що активні й послідовні зміни цієї системи призвели до суттєвого покращення якості її діяльності. Структурні реформи, що відбувалися у шкільництві Великої Британії у кінці ХХ – на початку ХХІ ст., мали неперервний характер, послідовно розвивалися протягом кількох політичних циклів, що дозволило забезпечити їх системність та ефективність.

Особливості розвитку системи загальної середньої освіти у Великій Британії протягом тривалого часу були предметом розгляду радянських компаративістів (А. Барбарига, В. Лапчинська, З. Малькова, В. Мітіна, М. Соколова, Е. Кузьміна,

М. Родіонов та ін.). У сучасних умовах названі проблеми активно досліджуються науковцями країн пострадянського простору (Н. Авшенюк, А. Алексюк, Г. Бутенко, Н. Воскресенська, Б. Вульфсон, М. Гурій, А. Джуринський, І. Іванюк, О. Кузнецова, М. Лещенко, О. Лещинський, О. Локшина, Г. Марченко, О. Матвієнко, А. Мисюк, І. Миськів, О. Мілютіна, Н. Мороз, Л. Пуховська, А. Сбруєва, Р. Сойчук, С. Старовойт та ін.).

Теоретичні засади структурних реформ у системі загальної середньої освіти сучасної Великої Британії дістали різнобічне висвітлення у працях зарубіжних педагогів, у яких з'ясовано етапи розвитку системи загальної середньої освіти (С. Болл, К. Джоунс, С. Бенн та С. Чітті, Д. Гіллард, С. М. Чен та ін.); тенденції диверсифікації типів шкіл та трансформації владних повноважень у сфері середньої освіти (С. Болл, С. Горард, Р. Джонатан, А. Манк, І. Морріс, К. Тейлор, Х. Сильвер, Дж. Фітц, Д. Харгрівс та ін.); особливості діяльності нових типів шкіл, утворених у процесі структурних реформ останнього десятиліття в системі загальної середньої освіти Великої Британії (К. Бенн, С. Болл, С. Бредлі, П. Радд, Д. Хопкінс та ін.).

Актуальність структурних реформ системи загальної середньої освіти в Україні, а також відсутність цілісних досліджень британського досвіду в цій сфері зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **„Структурні реформи в системі загальної середньої освіти сучасної Великої Британії”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до теми науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка „Формування професійної майстерності вчителів в умовах європейської інтеграції” (державний реєстраційний номер – РК № 0106U005409). Тема дисертації затверджена вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 7 від 25.03.2005 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології (протокол № 7 від 27.09.2005 р.).

Мета дослідження – з'ясувати теоретичні засади, змістові й процесуальні особливості та результати реалізації структурних реформ у системі загальної середньої освіти сучасної Великої Британії; окреслити можливості творчого використання британського досвіду структурних реформ у системі загальної середньої освіти України.

Мета дослідження конкретизується в таких **завданнях**:

- 1) виокремити етапи вивчення проблеми реформування системи загальної середньої освіти Великої Британії у порівняльно-педагогічних студіях радянського та пострадянського часу, уточнити понятійно-термінологічний апарат дослідження;
- 2) визначити етапи та тенденції розвитку структурних реформ у системі загальної середньої освіти Великої Британії досліджуваного періоду;
- 3) схарактеризувати чинники та теоретичні засади структурних реформ у системі загальної середньої освіти сучасної Великої Британії;
- 4) виявити особливості діяльності нових типів загальноосвітньої середньої

школи Великої Британії в сучасних умовах;

5) окреслити можливості творчого використання британського досвіду структурних реформ у процесі подальшого розвитку системи загальної середньої освіти в Україні.

Об'єкт дослідження – система загальної середньої освіти сучасної Великої Британії.

Предмет дослідження – структурні реформи в системі загальної середньої освіти сучасної Великої Британії.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період створення та розвитку системи загальної середньої освіти Великої Британії у сучасному її вигляді. Нижньою хронологічною межею дослідження є 1988 р., що визначається прийняттям Закону „Про освіту” та початком масштабних структурних реформ консервативної ідеологічної спрямованості. Верхня хронологічна межа – 2010 р., час закінчення тривалого циклу структурних реформ, здійснюваних протягом перебуванням при владі лейбористських урядів (1997 – 2010 рр.).

З метою здійснення історико-генетичного аналізу витоків сучасних структурних реформ системи загальної середньої освіти Великої Британії та періодизації її розвитку хронологічні межі дисертаційної роботи було розширено до 40-х років ХХ ст. – прийняття Закону „Про освіту” 1944 р. (Акт Батлера), що знаменував собою початок попереднього циклу масштабних реформ системи загальної середньої освіти.

Територіальні межі дослідження. Увагу сфокусовано на структурних реформах загальної середньої освіти, які відбувалися в досліджуваний період на території Англії, оскільки саме на цю частину Великої Британії повною мірою поширюються законодавчі акти, що приймаються парламентом країни, на відміну від інших її частин (Шотландії, Уельсу, Північної Ірландії), в яких освітня політика здійснюється автономно й має суттєві специфічні ознаки.

Методологічну основу дослідження становлять загальні основи теорії наукового пізнання, діалектичні принципи взаємозв'язку і взаємообумовленості явищ, науковості, історизму, об'єктивності й системності, єдності теорії і практики. Основоположними в роботі стали системний, історико-генетичний та компаративний підходи до вивчення структурних реформ системи загальної середньої освіти сучасної Великої Британії.

Теоретичну основу дослідження становлять концептуальні засади:

- педагогічної компаративістики (Н. Абашкіна, Б. Вульфсон, Р. Арнов, Дж. Бірідей, М. Брей, Б. Джонстоун, Е. Епстейн, Е. Карін, Г. Келлі, Н. Лавриченко, О. Локшина, О. Матвієнко, , Г. Ніколаї, Г. Ноа, В. Раст, О. Огієнко, А. Сбруєва, О. Сухомлинська);
- теорії мережевого суспільства (М. Кастельс, Х. МкКарті, П. Міллер, П. Скідмор, Р. Флорида);
- теорії освітніх реформ (Л. Березівська, А. Василюк, О. Матвієнко, А. Сбруєва, Р. Бові, У. Бойд, С. Болл, Л. Дарлінг-Геммонд, Р. Елмор, Л. Ерл, Б. Колдвелл, Б. Левін, Т. Попкевіц, М. Фуллан, Е. Харгрівс, Д. Хопкінс);

- теорії інноваційних шкільних мереж (П. Вольстеттер, Д. Джексон, Е. Еінскоу, Д. Майїс, М. Вест, Л. Ерл, С. Катц, А. Ліберман та М.Грольнік, Дж. Літл, Д. Харгрівс, А. Харріс ; Д. Хопкінс);
- теорії персоналізації навчання (Т. Бінтлі, Ч. Лідбітер, Д. Мілібенд, Р. Міллер, Е. Поллард, Д. Харгрівс, Д. Хопкінс).

У дослідженні було використано комплекс **методів**: *теоретичні методи*, зокрема *загальнонаукові* – аналіз, синтез, порівняння та узагальнення, що були необхідними для вивчення документів освітніх реформ у Великій Британії, праць вітчизняних і зарубіжних науковців із досліджуваної проблеми; *конкретнонаукові*: *метод термінологічного аналізу*, що забезпечило розкриття сутності досліджуваних педагогічних явищ за допомогою виявлення та уточнення значень і смислів основоположних понять; *діахронний аналіз та контент-аналіз*, що використовувались для характеристики етапів розвитку порівняльно-педагогічних розвідок у контексті теми дослідження та виокремлення основних етапів розвитку системи загальної середньої освіти Великої Британії у досліджуваний період; *причинно-наслідковий*, що дозволив окреслити чинники впливу на реформаційні перетворення; *системно-функціональний аналіз*, на засадах якого здійснювалася характеристика теоретичних засад досліджуваних явищ; *типологічний та компонентно-структурний методи*, що уможливили виявлення та з'ясування особливостей діяльності нових типів загальноосвітньої середньої школи сучасної Великої Британії; *метод наукової екстраполяції*, що дозволив окреслити можливості використання британського досвіду структурних реформ у процесі подальшого розвитку системи загальної середньої освіти в Україні; *емпіричні методи* – онлайн інтерв'ювання та Е-листування, що використовувалися у процесі з'ясування особливостей діяльності нових типів навчальних закладів у системі загальної середньої освіти Великої Британії.

Джерельну базу дослідження становлять:

- законодавчі акти, що визначають етапи та напрями структурних реформ у системі загальної середньої освіти Великої Британії, серед яких Закон „Про реформу освіти” 1988 р., законодавчі Акти „Успішні школи“ (2001 р.), „14 – 19: Освіта та професійні навички” (2005 р.), „Більш високі стандарти та кращі школи для всіх” (2005 р.), Національні стратегії „П'ятирічний план для дітей, що навчаються” (2004), „Забезпечимо високу якість освіти для всіх – стратегія розвитку школи: підвищення стандартів, підтримка шкіл” (2008) та ін.;
- наукові розвідки в галузі політології, філософії та соціології освіти, у яких висвітлюються теоретичні засади сучасних освітніх реформ, що здійснюються у глобалізаційному контексті (Л. Вайс, Е. Гідденс, Р. Дейл, М. Карной, Б. Лінгард, М. Олсен, М. Петерс, М. Уотерс, Д. Хелд та ін.);
- політологічні, соціологічні та педагогічні дослідження в галузі теорії освітнього вибору (С. Болл, С. Горард, Р. Джонатан, К. Тейлор, Х. Сильвер, Дж. Уолфорд, Дж. Фітц, Д. Харгрівс та ін.);

- матеріали вітчизняної та зарубіжної науково-педагогічної періодики („Педагогіка і психологія”; „Порівняльно-педагогічні студії”; „Рідна школа”; „Шлях освіти”; „Народное образование”; „Педагогика”; „British Educational Research Journal”, „Comparative Education Review”; „Education Journal”; „British Journal of Educational Studies”; „Educational Leadership”; „European Educational Research Journal”; „Oxford Review of Education”; „Research in Comparative and International Education” та ін.);
- інтернет-сайти міжнародних організацій (ILO, ISLS, OECD) та британських науково-педагогічних центрів (NFER, SSAT), окремих навчальних закладів (спеціалізованих та розширених шкіл), на яких містяться аналітичні та фактичні матеріали щодо діяльності інноваційних шкільних мереж.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що в ньому *вперше* у вітчизняній педагогічній науці подано цілісну характеристику структурних реформ у системі загальної середньої освіти сучасної Великої Британії. Виокремлено етапи вивчення проблеми реформування системи загальної середньої освіти Великої Британії у порівняльно-педагогічних студіях радянського та пострадянського часу: 1) ознайомлювальних ідеологічно заангажованих розвідок; 2) з’ясування сутності консервативних освітніх реформ; 3) вивчення особливостей „третього шляху” (неолейбористської спрямованості) освітніх реформ, а також порівняльного аналізу консервативних та неолейбористських реформаційних програм в освіті. Визначено етапи розвитку структурних реформ у системі загальної середньої освіти Великої Британії у середині ХХ – на початку ХХІ ст.: 1) запровадження масової середньої освіти та забезпечення плюралізму освітньої пропозиції (1944 р. – середина 1960-х рр.); 2) демократизація системи середньої освіти, подальшого урізноманітнення освітньої пропозиції (кінець 1960-х – початок 1980-х рр.); 3) реалізації ринково-орієнтованих проектів неоліберального типу (середина 1980-х рр. – до останньої чверті 1990-х рр.); 4) поєднання начал ринково орієнтованої та соціально інклюзивної освіти (1997 – 2010 рр.). Схарактеризовано теоретичні засади сучасного етапу структурних реформ: теорія вибору школи, теорія шкільних мереж, теорія персоналізації навчання. Виявлено змістові та процесуальні особливості діяльності нових типів загальноосвітньої середньої школи сучасної Великої Британії (спеціалізованих шкіл, академій, шкіл-маяків, Зон освітньої дії, шкіл-лідерів програми „Партнерство у здійсненні змін” та розширених шкіл). Окреслено можливості використання британського досвіду структурних реформ у процесі подальшого розвитку системи загальної середньої освіти в Україні на державному, регіональному та інституційному (шкільному) рівнях діяльності системи загальної середньої освіти.

Уточнено зміст основоположних понять: „структурна реформа у системі загальної середньої освіти”, „диверсифікація типів шкіл”, „вибір школи”; чинники впливу на здійснення структурних реформ у загальній середній освіті сучасної Великої Британії (глобалізація, розвиток суспільства знань та мережевого суспільства): тенденції розвитку досліджуваних структурних

реформ на сучасному етапі (централізаційно-децентралізаційні зміни на всіх рівнях управління освітою та диверсифікація типів шкіл).

Подальшого розвитку набула систематизація понятійно-термінологічного апарату теорії освітніх реформ. До наукового обігу введено нові факти, ідеї і підходи, що стосуються розвитку та реформування системи загальної середньої освіти Великої Британії.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що узагальнені положення щодо етапів розвитку, чинників та теоретичних засад структурних реформ системи загальної середньої освіти Великої Британії, тенденцій їх розвитку, змістових та процесуальних особливостей реалізації включено до змісту навчальних курсів з історії педагогіки та порівняльної педагогіки, які викладаються в рамках бакалаврської підготовки майбутніх учителів у педагогічних ВНЗ України. Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю використання його матеріалів і висновків для здійснення подальшої науково-дослідницької роботи щодо розвитку нових типів шкіл та інноваційних шкільних мереж у процесі модернізації системи загальної середньої освіти нашої країни, яка стає все більш актуальною у контексті інтеграції України в європейський та світовий освітні простори.

Результати дослідження **впроваджено**: у навчальний процес Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка про впровадження № 277 від 29. 06. 2011); Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка про впровадження № 1148 від 06. 07. 2011); Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка про впровадження № 6/3 – 414 від 04. 07. 2011).

Апробація результатів дослідження здійснювалася на науково-практичних конференціях і семінарах різного рівня: *міжнародних* – „Слов'янська та германська лексикологія і проблеми перекладу: Сучасний стан і перспективи” (Житомир, 2005); „Європейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво” (Луцьк, 2006); „Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції” (Суми, 2010 р.); XVI TESOL – Ukraine International Conference: Current Studies in English: Linguistics and Methodolgy (Житомир, 2011); *всеукраїнських*: 4th National TESOL – Ukraine Forum for Students: Teaching Today Touches Tomorrow (Житомир, 2003); „Тенденції розвитку професійно-педагогічної освіти в Україні і за кордоном” (Житомир, 2006); „Новаторські навчально-виховні заклади в історії розвитку освіти в Україні” (Житомир, 2007); „Мовна особистість студентів-філологів і учнів загальноосвітніх шкіл у сучасній парадигмі освіти” (Суми, 2010); „Порівняльно-педагогічні студії – 2010” (Київ, 2010); „Компаративістські підходи до підтримки та розвитку обдарованості” (Київ, 2011); *регіональній*: „Сучасні напрямки теорії та практики навчання іноземним мовам” (Суми, 2008). Основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження відображено у 12 одноосібних працях, з них 7 статей у наукових фахових

виданнях, затверджених ВАК України, 3 статті у збірниках наукових праць, 2 тез у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (307 найменувань, з яких 202 – англійською мовою) і додатків (3 додатки на 14 сторінках). Загальний обсяг роботи – 236 сторінок. Обсяг основного тексту – 191 сторінка. Дисертація містить 10 таблиць, 2 схеми, 1 рисунок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, аргументовано її актуальність та доцільність; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, вказано методи; розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення; подано інформацію про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі – „**Характеристика рівня розробленості проблеми та понятійно-термінологічного апарату дослідження**” – виокремлено етапи розвитку та основні аспекти досліджень проблем реформування загальної середньої освіти Великої Британії у порівняльно-педагогічних студіях радянського та пострадянського часу, схарактеризовано понятійно-термінологічний апарат дослідження.

Установлено, що британська система загальної середньої освіти протягом тривалого часу є предметом розгляду вітчизняних компаративістів. На основі діахронного аналізу та контент-аналізу порівняльно-педагогічних досліджень, присвячених діяльності системи загальної середньої освіти у Великій Британії, визначено етапи розвитку компаративістичних студій у цій сфері:

1) 60 – 80 рр. ХХ ст. – *етап ознайомлювальних ідеологічно заангажованих розвідок*, що стосувалися структури освітньої системи, змісту освіти та форм навчання і здійснювалися здебільшого у формі критики буржуазних освітніх реалій (А. Барбарига, Е. Кузьміна, В. Лапчинська, З.Малькова, М. Родіонов, М. Соколова та ін.);

2) кінець 80-х – 90-ті рр. ХХ ст. – *етап з'ясування сутності консервативних освітніх реформ*, протягом якого здійснювався аналіз соціально-економічних, ідеологічних та політичних чинників змін; їх цільових, процесуальних та змістових характеристик; предметом критики стала ринкова орієнтація консервативних реформ (А. Алексюк, С. Андріяш, Б. Вульфсон, М.Лещенко, І. Малицька, А. Мисюк та ін.);

3) початок ХХІ ст. – *етап вивчення особливостей „третього шляху” (неолейбористської ідеології) освітніх реформ*, порівняльного аналізу консервативних та неолейбористських реформаційних програм в освіті, поглибленого системного вивчення різних аспектів реформування загальної середньої освіти Великої Британії, зокрема проблем запровадження Національного курикулуму (І. Іванюк, О. Локшина, А. Сбруєва та ін.), нових підходів до оцінки навчальних досягнень учнів (Г. Бутенко, Н. Воскресенська, М. Гурій, І. Іванюк, О. Лещинський та ін.), модернізації окремих предметних

галузей (Н. Воскресенська, О. Кареліна, О. Кузнецова, Г. Марченко, А. Мисюк, О. Мілютіна, Р. Сойчук та ін.), оновлення системи виховної роботи у британському шкільництві (Т. Гаврильчик, О. Демченко, Г. Погромська, С. Старовойт та ін.). Суттєва увага приділяється вивченню трансформацій у системі професійної підготовки вчителів (Н. Авшенюк, В. Базуріна, Ю. Кіщенко, О. Леонтєва, Я. Полякова, Л. Пуховська, Н. Яцишин та ін.). Характерною особливістю цього етапу стали масштабні регіональні і глобальні порівняльно-педагогічні дослідження, в контексті яких були піддані зіставному аналізу британські освітні реформи (А. Джуринський, О. Лещинський, О. Локшина, О. Матвієнко, А. Сбруєва та ін.).

Історико-генетичний аналіз порівняльно-педагогічних досліджень, присвячених характеристиці особливостей реформ системи загальної середньої освіти сучасної Великої Британії, дозволив дійти висновку про суттєве збагачення протягом третього періоду розвитку досліджуваного процесу методологічних засад наукових розвідок, урізноманітнення їх джерельної бази та методів наукового пошуку, розширення предметного поля.

У роботі схарактеризовано широке коло понять, що визначають сутнісну основу дослідження, зокрема такі, як „система освіти”, „освітня реформа”, „шкільна реформа”, „структурна реформа”, „інновація”, „трансформація”, „реструктуризація”, „освітні зміни”, „вибір школи”, „диверсифікація типів шкіл” тощо. Основоположними з них є такі, як „система загальної середньої освіти”, „структурна реформа у системі загальної середньої освіти”, „диференціація типів шкіл”, „освітній вибір”. Аналіз численних вітчизняних та зарубіжних досліджень дозволяє нам дати такі визначення названих вище понять:

- *система загальної середньої освіти* являє собою сукупність взаємодіючих структур, що складається із освітньо-виховних закладів, які дають відповідну освіту, а також органів управління освітою на центральному та місцевому рівнях;
- *диверсифікація типів шкіл* (англ. – diversifying secondary school, school diversity) – процес і результат структурних змін на макрорівні функціонування освітньої системи, що передбачають урізноманітнення типів шкіл, утворення якісних відмінностей між ними на рівні цільових пріоритетів, змістових та процесуальних особливостей діяльності, передбачуваних результатів для учнів (сертифікати про середню освіту);
- *сучасні структурні реформи у системі загальної середньої освіти* – ініційовані на політичному рівні та спрямовані „згори вниз” освітні зміни, що мають своїм змістом диверсифікацію типів навчальних закладів, а також централізацію та/або децентралізацію управління освітою;
- *вибір школи* (англ. – school choice) – надання батькам можливостей вільного вибору навчального закладу для освіти їх дітей. Вибір, про який здебільшого йдеться в рамках розглядуваних у дослідженні програм структурних реформ, стосується державної або приватної форми власності на навчальні заклади, їх географічного розташування, філософських та

релігійних засад діяльності, шкільної або домашньої форми навчання дітей тощо.

У другому розділі – „Історичні витоки, чинники та теоретичні засади структурних реформ системи загальної середньої освіти сучасної Великої Британії” – схарактеризовано етапи розвитку структурних реформ системи загальної середньої освіти Великої Британії у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., з’ясовано провідні чинники, що зумовлюють структурні реформи в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. та висвітлено теоретичні засади структурних реформ, зумовлені визначеними в дослідженні чинниками змін.

Аналіз численних досліджень у галузі освітньої політики, теорії освіти, менеджменту освіти дозволив визначити в роботі чотири етапи структурних реформ системи середньої освіти Англії середини ХХ – початку ХХІ ст.

I етап (1944 р. – середина 1960-х рр.) – *запровадження масової середньої освіти та забезпечення плюралізму освітньої пропозиції*. Установлено, що політика структурних реформ була спрямована на створення інституційно диференційованої та різнорівневої за результатами і якістю системи загальної середньої освіти, в якій провідним критерієм визначення типу школи стало обслуговування того чи іншого соціального класу чи релігійної конфесії.

На *державному* та *місцевому* рівнях управління системою загальної середньої освіти мали місце централізаційні процеси, що полягали в наданні владним структурам додаткових повноважень щодо визначення стратегічних пріоритетів та напрямів реорганізації навчальних закладів. Відбулося створення двоскладової системи середньої школи: *граматична школа*, яка давала повну середню освіту (від 11 до 16 років); *сучасна школа*, навчання в якій передбачало надання неповної середньої освіти з „реальним або практичним ухилом” (від 11 до 15 років).

На *інституційному* рівні школи зберегли автономність у питаннях визначення змісту, форм і методів навчання.

II етап (кінець 1960-х – початок 1980-х рр.) – *демократизація системи середньої освіти, урізноманітнення освітньої пропозиції*. Найбільш важливою структурною зміною періоду стало *створення нового типу середньої школи – єдиної загальноосвітньої (comprehensive school)*, унаслідок чого утворилася трискладова система державної загальної середньої освіти: граматичні, сучасні та єдині загальноосвітні школи.

На *державному рівні* управління системою загальної середньої освіти збереглися тенденції до централізації повноважень, що включало: запровадження централізованого фінансування граматичних грантових шкіл та надання уряду можливості прийняття рішень щодо виведення таких навчальних закладів із державного сектору освіти; здійснення екзаменаційної реформи, що передбачало централізоване запровадження різних типів атестатів про середню освіту (GCE, CSE, GCSE) для учнів академічного та неакадемічного профілів єдиних загальноосвітніх шкіл.

Установлено, що *місцеві* владні структури почали втрачати повноваження щодо управління школами через їх передачу на центральний рівень.

III етап (середина 1980-х рр. – до останньої чверті 1990-х рр.) – *реалізація ринково-орієнтованих проектів неоліберального типу*. Головними складовими централізаційного типу структурних реформ даного періоду на національному рівні стали такі: створення Управління освітніх стандартів (Office for Standards in Education – Ofsted) та Управління шкільного курикулуму і оцінювання (School Curriculum and Assessment Authority – SCAA), що було зумовлено запровадженням Національного курикулуму. На рівні місцевої влади відбувалися децентралізаційні заходи, що полягали у звуженні функцій місцевих освітніх адміністрацій із передачею низки їх повноважень школам, запровадження альтернативного управління навчальними закладами приватними управлінськими структурами. На інституційному рівні суттєвого розвитку набули програми розширення можливостей освітнього вибору шляхом створення нових типів навчальних закладів, а саме: міських технологічних коледжів (City technology colleges) та спеціалізованих шкіл (Specialist schools).

IV етап (1997 – 2010 рр.) – *поєднання начал ринково орієнтованої та соціально інклюзивної освіти*. На державному рівні здійснювалася перебудова владних повноважень у сфері соціальної політики з інтеграцією повноважень, що стосуються вирішення проблем дітей та юнацтва, у компетенції Міністерства дитинства, школи та сім'ї (Department for Children, Schools and Families – DCSF).

На рівні місцевої влади відбувалася трансформація функцій місцевих освітніх адміністрацій: від адміністративного управління школами до виконання функцій посередників у налагодженні зв'язків з партнерами у сфері інноваційної діяльності, грантодавцями, спонсорами тощо.

На інституційному рівні відбулася суттєва диверсифікація типів шкіл, що мала на меті як забезпечення кожній дитині якісної освіти відповідно до її здібностей та індивідуальних потреб, так і спонукання шкіл до конкурентної боротьби за якісного клієнта та за кращі ресурси; подальший розвиток отримав автономний менеджмент шкіл.

Застосування причинно-наслідкового аналізу зумовленості досліджуваних реформ дозволило з'ясувати, що головними чинниками впливу на їх здійснення стали процеси глобалізації, розвитку мережевого суспільства та економіки знань.

На основі контент-аналізу джерел, у яких схарактеризовано освітні зміни в різних геополітичних регіонах установлено, що вплив *глобалізаційних процесів* на реформи в системах загальної середньої освіти полягає у переході в освітній політиці від функцій „позитивної координації” до „негативної координації”, коли держава замість прямого заснування та фінансування навчальних закладів обмежується регулюванням, сприянням, наданням консультативної допомоги, контролем якості, координацією взаємодії соціальних партнерів. Наголосимо однак, що перехід від першого до другого типу координації означає фактично звуження соціальних функцій держави, тобто роздержавлення соціальної сфери в цілому та освіти зокрема.

Доведено, що зміни, які відбулися в системі загальної середньої освіти Великої Британії, стали втіленням неоліберальної ідеології глобалізаційних процесів, основоположними проявами якої є політичні стратегії приватизації, маркетизації, комодифікації, корпоратизації та менеджеріалізації освіти.

Окреслено особливості організації *мережевого суспільства*, що зумовлюють пріоритети структурних реформ у сфері освіти в сучасних умовах: інноваційний характер діяльності, змішана форма власності, мережевий характер влади, дистрибутивне управління, багатосторонній характер відповідальності, налагодження взаємозв'язків за допомогою ІКТ, вільне поширення знань, прозорість та свобода руху інформації тощо.

Виявлено, що вплив *економіки знань* на реформи у шкільництві зумовлений перетворенням освіти на значиму складову економічної системи, на третій фактор її розвитку, доданий до двох традиційних – праці й капіталу. Розвиток економіки знань детермінує перехід від стандартної моделі школи-фабрики, створеної для масового виробництва громадян індустріального суспільства, до моделі персоналізованого освітнього простору для кожного учня, що не обмежується тільки закладами формальної освіти, але передбачає можливість навчання в системі неформальної та інформальної освіти. Зміни в навчальному процесі передбачають за таких умов перехід від парадигми інструктивізму (навчальний процес являє собою передачу знань учителями та їх отримання учнями) до парадигми конструктивізму (учні здобувають нові знання шляхом самостійного їх конструювання).

Застосування системно-функціонального аналізу дозволило довести, що теоретичні засади сучасних освітніх реформ мають поліконцептуальний характер, оскільки зумовлені широкою сукупністю названих вище чинників змін. Зокрема, неоліберальна ідеологія глобалізації економічного та політичного життя людства зумовила розвиток теорії вибору школи та перетворення її на методологічну основу структурних реформ систем середньої освіти широкого кола країн, у тому числі і Великої Британії (Англії). З'ясовано, що концептуальними засадами теорії вибору школи, сформульованими відомими британськими фахівцями (С. Болл, Е. Вест, Б. Дейвіс, Дж. Еванс, Ш. Гевіртц, С. Горард, К. Тейлор, Дж. Фітц та ін.), є такі: забезпечення соціальної справедливості в освіті; створення конкурентного середовища в системі середньої освіти, зокрема в державному її секторі; сприяння розвитку недержавної школи; пріоритетна спрямованість на підвищення якості діяльності освітньої системи.

З'ясовано, що в умовах розвитку мережевого суспільства однією з важливою засад структурних реформ стала теорія інноваційних шкільних мереж, засновники якої (Д. Харгрівс, А. Харріс, Д. Хопкінс та ін.) обґрунтували необхідність розвитку альтернативи традиційній ієрархічній побудові управління освітніми системами. Доведено, що у процесі здійснення освітніх реформ інноваційні шкільні мережі забезпечують можливість поширення як прогресивного навчального, так і управлінського досвіду – досвіду осмислення сутності інновацій, готовності до їх ініціювання та запровадження. Виявлено, що утворення мереж є особливо важливим саме в часи змін, коли виникає потреба в

більш високому рівні співробітництва вчителів, освітніх менеджерів, навчальних закладів, у більш гнучких та чутливих до швидко змінюваних суспільних умов та освітніх потреб структурах.

У дослідженні з'ясовано, що економіка знань як чинник структурних реформ у системі загальної середньої освіти детермінує запровадження в освітню практику концептуальних засад теорії персоналізації навчання. Теоретико-педагогічні засади персоналізації навчання, сформульовані Д. Харгрівсом, включають такі положення 1) урахування в курикулумі потреб та інтересів кожного учня (*curriculum*); 2) розвиток системи консультування та психологічної допомоги учням у визначенні їх освітніх потреб (*advice and guidance*); 3) запровадження оцінювання для розвитку (*assessment for learning*); 4) приділення уваги розвитку пізнавальних умінь учнів (*learning to learn*); 5) запровадження змін у дизайн шкільних приміщень та організацію діяльності школи (*school organisation and design*); 6) неперервний професійний розвиток педагогічного персоналу (*workforce development*); 7) використання інформаційних технологій (ICT); 8) розвиток наставництва (*mentoring*); 9) урахування точки зору учня у процесі здійснення реформ (*student voice*).

У третьому розділі – „**Особливості діяльності нових типів навчальних закладів у системі загальної середньої освіти сучасної Великої Британії**” – виявлено змістові та процесуальні особливості діяльності нових типів загальноосвітньої середньої школи сучасної Великої Британії, зокрема: спеціалізованих шкіл, академій, шкіл-маяків, Зон освітньої дії, шкіл-лідерів програми „Партнерство у здійсненні змін” та розширених шкіл. Окреслено перспективи творчого використання британського досвіду структурних реформ у системі загальної середньої освіти України.

Виявлено, що головною метою диверсифікації освітньої системи в сучасних умовах є розширення можливості вибору освітніх послуг, їх персоналізація та підвищення якості. Контент-аналіз звітів про хід та результати структурних реформ дозволяє дійти висновку про збільшення кількості шкіл, що займаються інноваційною діяльністю, цілеспрямовано мотивують педагогічний персонал до вдосконалення, взаємодії з колегами як у своїй школі, так і в інших навчальних закладах, до поширення кращого досвіду.

У дослідженні доведено, що в основу діяльності спеціалізованих шкіл покладено концептуальні засади теорії персоналізації навчання, які передбачають глибоке знання й розуміння освітніх можливостей та потреб кожного учня. Проаналізовано змістові й процесуальні характеристики діяльності спеціалізованих шкіл різних типів: мистецьких, бізнесово-підприємницьких, технічних, гуманітарних, математично-комп'ютерних, музичних, природничих, спортивних та технологічних коледжів.

Охарактеризовано організаційні, змістові й процесуальні аспекти та результати діяльності шкіл-маяків, які продемонстрували високі стандарти професійної діяльності та високий рівень готовності слугувати методичними центрами для поширення інновацій.

Визначено роль шкіл-маяків у реалізації низки інноваційних проєктів, зокрема Зон освітньої дії, програми „Висока якість освіти в центрах великих міст”, розвитку системи спеціалізованих шкіл тощо. Доведено, що стосунки, які склалися між школами-маяками та їх партнерами, стали першим етапом у тривалому і складному процесі перебудови професійних взаємин між навчальними закладами: від взаємин жорсткої конкуренції за клієнта та фінансові ресурси до взаємин „патрона”, що поширює свій досвід, з клієнтами його послуг.

Проаналізовано діяльність шкіл-лідерів у рамках програми „Партнерство у здійсненні змін”, яка стала спадкоємицею програми шкіл-маяків. Доведено, що попри схожість змістових та процесуальних характеристик діяльності шкіл-маяків та шкіл-лідерів, головною відмінністю останніх є привернення центральної уваги на запровадження й поширення інновацій.

З’ясовано особливості функціонування такої структурної інновації в системі британської загальної середньої освіти, як розширені школи, що передбачають співпрацю навчальних закладів, місцевих громад, соціальних установ та забезпечують інтеграцію освітніх, здоров’язберігальних та соціальних послуг. Визначено пріоритетні напрями діяльності розширених шкіл:

- доступність шкіл для учнів, їх сімей та місцевої громади протягом навчальних занять та в позанавчальний час;
- спрямованість послуг на соціально занедбані категорії суспільства, а також на регіони, де доступ до соціальних послуг лімітується;
- сприяння об’єднанню місцевої громади за рахунок установа тисних взаємозв’язків із навчальним закладом;
- надання місцевим громадам широкого спектру послуг;
- сприяння оновленню оточуючого соціального середовища;
- позитивний вплив на досягнення освітніх стандартів неуспішними школами.

Окреслено можливості творчого використання британського досвіду структурних реформ у системі загальної середньої освіти в Україні, а саме таких складових процесів освітніх змін:

- забезпечення політичними силами, що приходять до влади у країні, спадкоємного характеру програм освітніх реформ та послідовності процесів їх запровадження;
- надання вітчизняній системі загальної середньої освіти більш диверсифікованого характеру зі збереженням рівних освітніх можливостей та соціальної справедливості в освітній сфері для всіх учнів;
- запровадження ідей персоналізації навчання, що передбачають можливість розширення поінформованої участі школярів у визначенні змісту своєї освіти та у виборі індивідуальної освітньої траєкторії для його засвоєння;
- розвиток та державна підтримка інноваційних шкільних мереж як механізму збільшення інтелектуального та соціального капіталу системи освіти;
- розвиток системи спеціалізованих (профільних) середніх навчальних закладів, які у стані задовольнити на високому якісному рівні освітні

- потреби кожного конкретного учня;
- розробка та послідовна державна підтримка програм „позитивної дискримінації” навчальних закладів у соціально занедбаних районах країни (Зон освітньої дії);
  - забезпечення наукового супроводу та фінансової підтримки шкіл, що слугують методичними центрами інноваційних шкільних мереж (аналогі шкіл-маяків, шкіл-лідерів);
  - розширення спектру освітніх та соціальних послуг, що надаються загальноосвітніми навчальними закладами місцевій громаді з метою перетворення школи на центр громадського життя.

Проведене науково-педагогічне дослідження дозволило з'ясувати теоретичні засади, змістові та процесуальні особливості, а також результати реалізації структурних реформ; окреслити можливості творчого використання британського досвіду структурних реформ у процесі подальшого розвитку системи загальної середньої освіти в Україні. Реалізація мети й завдань дослідження дає підстави зробити такі **висновки**.

1. Діахронний аналіз та контент-аналіз порівняльно-педагогічних студій радянської та пострадянської доби, в яких досліджений розвиток системи британської загальної середньої освіти, дозволив виокремити етапи його розвитку: 1) 60 – 80 рр. ХХ ст. – етап ознайомлювальних ідеологічно заангажованих розвідок; 2) кінець 80-х – 90-ті ХХ ст. – етап з'ясування сутності та виправданої критики консервативних освітніх реформ; 3) початок ХХІ ст. – етап порівняльного аналізу консервативних та неолейбористських освітніх реформ та поглибленого аналізу окремих аспектів функціонування освітньої системи.

Застосування методу термінологічного аналізу дозволило сформулювати та охарактеризувати понятійно-термінологічний апарат дослідження й визначити основоположне поняття – *структурні реформи в системі загальної середньої освіти* як ініційовані макрорівні функціонування освітньої системи та спрямовані „згори вниз” освітні зміни, які полягають у диверсифікації типів навчальних закладів а також у централізації та / або децентралізації управління освітою.

2. Історико-генетичний аналіз становлення та розвитку системи загальної середньої освіти Великої Британії у др. пол. ХХ – на початку ХХІ ст. дав змогу визначити етапи розвитку структурних реформ у цій системі:

I етап (1944 р. – середина 1960-х рр.) – запровадження масової середньої освіти та забезпечення плюралізму освітньої пропозиції (граматичної і сучасної школи).

II етап (кінець 1960-х – початок 1980-х рр.) – демократизація системи загальної середньої освіти (створення єдиної загальноосвітньої школи), подальше урізноманітнення освітньої пропозиції (утворення трискладової системи державної загальної середньої освіти).

III етап (середина 1980-х рр. – до останньої чверті 1990-х рр.) – реалізація ринково-орієнтованих проектів неоліберального типу: розвиток конкурентних засад у діяльності освітньої системи шляхом розширення можливостей вибору

школи; радикальні прояви централізаційних тенденцій в управлінні освітою (запровадження Національного курикулуму, створення Управління освітніх стандартів (Ofsted) та Управління шкільного курикулуму й оцінювання (SCAA) і децентралізаційних тенденцій (звуження функцій місцевих освітніх адміністрацій, запровадження автономного шкільного менеджменту).

IV етап (1997 – 2010 рр.) – поєднання начал ринково орієнтованої та соціально інклюзивної освіти: подальший розвиток конкурентного середовища в освітній сфері і, разом із тим, запровадження програм підтримки розвитку освіти в соціально занедбаних регіонах, розвитку партнерства між школами з метою підвищення якості їх діяльності.

З'ясовано, що *тенденціями* розвитку структурних реформ у системі загальної середньої освіти сучасної Великої Британії стали: неперервний розвиток диверсифікації типів навчальних закладів; централізаційно-децентралізаційні процеси на всіх рівнях управління освітою: на інституційному – запровадження автономного менеджменту шкіл, які частково або повністю виводилися з підпорядкування місцевим освітнім адміністраціям; на місцевому рівні – часткове роздержавлення (перепідпорядкування шкіл приватним управлінським структурам) або зміна функцій місцевих освітніх адміністрацій (перехід від прямого керівництва школами до посередництва в налагодженні їх партнерських контактів між собою та між школами і грантодавцями (державними або приватними); на центральному – інтеграція владних функцій у сфері соціальної політики.

3. Системно-структурний аналіз глобальних чинників впливу на структурні реформи в загальній середній освіті сучасної Великої Британії дозволив дійти висновку, що провідними з них є процеси політичної та економічної глобалізації, розвиток мережевого суспільства й економіки знань.

Вплив глобалізації на освітні реформи зумовлює втілення неоліберальної ідеології, основоположними проявами якої є процеси приватизації, маркетизації, комодифікації, корпоратизації, менеджеріалізації освіти. Відображенням цих процесів у структурних реформах середньої освіти стала активізація процесів вибору школи на засадах логіки консьюмеризму.

Визначено, що організаційними засадами мережевого суспільства, що здійснюють найбільш вагомий вплив на сучасні освітні структурні реформи, є: інноваційний характер діяльності, дистрибутивне управління, налагодження взаємозв'язків між інституціями за допомогою ІКТ. Доказом впливу мережевого суспільства на сучасні освітні реформи став той факт, що всі структурні інновації, які виникли в контексті реформ загальної середньої освіти Великої Британії, набули характеру інноваційних шкільних мереж.

Доведено, що вагомим проявом впливу економіки знань як чинника структурних реформ системи загальної середньої освіти став перехід від інструктивізму як домінуючої моделі організації навчального процесу до конструктивізму та персоналізації навчання. З'ясовано, що концептуальні засади теорії персоналізації навчання було покладено в основу діяльності всіх типів інноваційних навчальних закладів, особливо спеціалізованих шкіл.

4. Застосування компонентно-структурного аналізу уможливило виявлення таких змістових та процесуальних особливостей діяльності нових типів сучасної британської загальноосвітньої середньої школи, (спеціалізованих шкіл, академій, шкіл-маяків, Зон освітньої дії, шкіл-лідерів програми „Партнерство у здійсненні змін” та розширених шкіл):

- забезпечення індивідуального освітнього вибору для кожного учня шляхом суттєвого розширення та спеціалізації освітньої пропозиції та створення можливостей побудови індивідуальної навчальної траєкторії;
- розширення кола послуг, що надають школи (освітніх, здоров'язберігальних та соціальних). Метою такої діяльності є розвиток партнерства навчального закладу з батьками, місцевою громадою та з бізнесовими структурами, розв'язання складних освітніх і соціальних проблем громад в економічно занедбаних регіонах;
- залучення до процесів створення та розвитку інноваційних навчальних закладів освітніх політиків, педагогів-теоретиків, регіональних і шкільних менеджерів та методистів, представників бізнесових структур і громадських діячів, що уможливило потужну політичну підтримку, науково-теоретичний супровід, організаційне, методичне та фінансове забезпечення їх діяльності;
- утворення інноваційних шкільних мереж, що було здійснено з метою цілеспрямованого поширення кращого педагогічного досвіду, підвищення рівня готовності вчителів та менеджерів освіти до ефективної професійної діяльності та взаємодії;
- здійснення радикальних змін у структурі шкільного персоналу (зростання питомої ваги непедагогічних працівників: психологів, фахівців у галузі професійної орієнтації, соціальної роботи, інклюзивної освіти) та функцій педагогічного персоналу (консультування, наставництво).

5. Аналіз здобутків структурних реформ у системі загальної середньої освіти сучасної Великої Британії дозволив визначити їх інноваційний потенціал та окреслити можливості творчого використання в Україні.

Найбільш суттєвим для вітчизняної освітньої системи є, на нашу думку, досвід Великої Британії щодо забезпечення спадкоємності програм освітніх реформ урядами різних політичних орієнтацій (консерваторами та лейбористами), що дозволив реалізувати масштабні структурні реформи на всіх рівнях функціонування системи загальної середньої освіти. Послідовна реалізація структурних освітніх реформ упродовж кількох політичних циклів вимагає розробки єдиної національної стратегії розвитку освіти, визнаної всіма політичними силами. З'ясовано, що в умовах впливу таких глобальних чинників на розвиток освіти, якими є процеси економічної та політичної глобалізації, розвиток економіки знань та мережевого суспільства в основу національної стратегії освітніх реформ доцільно покласти ідеї розвитку конкурентоспроможності національної системи освіти в цілому та кожного навчального закладу зокрема, забезпечення соціальної справедливості в освіті, розвитку освітнього вибору шляхом глибокої диверсифікації освітньої системи, запровадження персоналізації навчання.

На особливу увагу заслуговує практика поширення інноваційного педагогічного досвіду через шкільні мережі. Формами такої діяльності в рамках шкільних мереж, керованих школами-маяками, є конференції, консультації, семінари-практикуми, групові дискусії, майстер-класи методистів, взаємне відвідування навчальних занять у школах-партнерах, груповий аналіз відвіданих майстер-класів, стажування вчителів та шкільних адміністраторів зі шкіл-партнерів у школах-маяках тощо. Усе більш активно у процесі спілкування з партнерами школами-маяками використовуються інформаційно-комунікаційні технології.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальшого вивчення потребують перспективи трансформації управлінських повноважень на рівні навчального закладу (автономний шкільний менеджмент), місцевої адміністрації (функції організатора інноваційних шкільних мереж, посередника в пошуку підтримки школою контактів із місцевою бізнесовою громадою, у пошуку грантів та додаткового фінансування приватними спонсорами тощо) та на рівні центральної влади (реструктуризація повноважень міністерства освіти, контролюючих органів).

Основні положення дисертації відображено в публікаціях:

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Гаращук К. В. Структурна диференціація системи середньої освіти Великої Британії в контексті сучасних освітніх реформ / К. В. Гаращук // Науковий часопис НПУ імені Драгоманова. – 2006. – Вип. 5. – С. 18–28.
2. Гаращук К. В. Особливості неоконсервативних освітніх реформ в Англії в останній чверті ХХ ст. / К. В. Гаращук // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2006. – Вип. 28. – С. 64–68.
3. Гаращук К. В. Традиційний та інноваційний сегменти англійської системи загальної середньої освіти: тенденції розвитку / К. В. Гаращук // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. – СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2006. – С. 90–96.
4. Гаращук К. В. Стратегії реформування середньої освіти Великої Британії кінця ХХ – початку ХХІ століття / К. В. Гаращук // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2007. – Вип. 33. – С. 64–68.
5. Гаращук К. В. Концептуальні основи розвитку альтернативної освітньої пропозиції у контексті структурних інновацій сучасної англійської школи / К. В. Гаращук // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2008. – Вип. 37. – С. 144–148.
6. Гаращук К. В. Спеціалізовані школи Великої Британії : сучасний стан та перспективи розвитку / К. В. Гаращук // Науковий часопис НПУ імені Драгоманова. – 2008. – Вип. 9. – С. 5–18.
7. Гаращук К. В. Школи-маяки в системі середньої освіти Великої Британії / К. В. Гаращук // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. – СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – С. 110–120.

Матеріали наукових конференцій та семінарів:

8. Гаращук К. В. Шляхи реформування середньої шкільної освіти у Великій

- Британії у контексті глобалізації / К. В. Гаращук // Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами інноваційних освітніх технологій : збірник наукових праць / [за заг. ред. О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонової]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – Вип. 2. – С. 87–90.
9. Гаращук К. В. Реформи неолейбористських урядів кінця ХХ – початку ХХІ ст. / К. В. Гаращук // [„Європейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво : тези доп. ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспірантів і молодих науковців”]. – Луцьк, 2006. – С. 395–398.
  10. Гаращук К. В. Спеціалізовані школи як прояв розширення освітнього вибору в контексті реформ середньої освіти у Великій Британії / К. В. Гаращук // [Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку : збірник наукових праць учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції „Тенденції розвитку професійно-педагогічної освіти в Україні і за кордоном”], (Житомир, 28 – 29 лист. 2006 р.). – С. 183–185.
  11. Гаращук К. В. Спеціалізовані музичні школи Великої Британії кінця ХХ – початку ХХІ століття як інноваційний проект / К. В. Гаращук // Матеріали ІІ міжнародної наукової конференції (28 – 30 вересня). [„Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції”. – Суми : СумДПУ, 2010. – С. 61–63.
  12. Haraschuk K.V. Choice and Diversity in British Secondary Education / K.V. Haraschuk // [„XVI TESOL. – Ukraine International Conference: Current Studies in English: Linguistics and Methodology Perspectives”]. – (Zhytomyr, April 13 – 15, 2011).

Гаращук К. В. Структурні реформи в системі загальної середньої освіти сучасної Великої Британії. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Суми, 2012.

У дисертації з’ясовано теоретичні засади, змістові й процесуальні особливості та результати реалізації структурних реформ у системі загальної середньої освіти сучасної Великої Британії; окреслено можливості творчого використання британського досвіду структурних реформ у системі загальної середньої освіти України.

Виокремлено основні аспекти та етапи вивчення проблеми дослідження в порівняльно-педагогічних студіях радянського та пострадянського часу, схарактеризовано понятійно-термінологічний апарат дослідження.

Визначено етапи та тенденції розвитку структурних реформ британської системи загальної середньої освіти у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.; установлено провідні чинники, що зумовили здійснення структурних реформ у сучасних умовах (кінець ХХ – початок ХХІ ст.); висвітлено теоретичні засади досліджуваних реформ (теорія вибору школи, теорія персоналізації навчання, теорія інноваційних шкільних мереж).

Виявлено змістові та процесуальні особливості діяльності нових типів загальноосвітньої середньої школи сучасної Великої Британії, створених у процесі диверсифікації освітньої системи. Окреслено можливості творчого використання британського досвіду структурних реформ у процесі розвитку системи загальної середньої освіти України.

Ключові слова: Велика Британія, система загальної середньої освіти, структурна реформа, вибір школи, персоналізація навчання, диверсифікація, інноваційна шкільна мережа.

Гарашук К. В. Структурные реформы в системе общего среднего образования современной Великобритании. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Сумской государственной педагогической университету имени А. С. Макаренка. – Сумы, 2012.

В диссертации определены теоретические основы, содержательные и процессуальные особенности и результаты реализации структурных реформ в системе общего среднего образования современной Великобритании; очерчены возможности творческого использования британского опыта структурных реформ в системе общего среднего образования Украины.

Определены основные аспекты изучения рассматриваемой проблемы в сравнительно-педагогических исследованиях советского и постсоветского времени, охарактеризован понятийно-терминологический аппарат исследования.

Выделены этапы и тенденции развития структурных реформ британской системы общего среднего образования второй половины XX – начала XXI в. Установлены ведущие факторы, обусловившие структурные реформы в современных условиях (конец XX – начало XXI в.). Освещены теоретические основы структурных реформ (теория выбора школы, теория персонализации обучения, теория инновационных школьных сетей).

Виявлені содержательні та процесуальні особливості діяльності нових типів общеобразовательной средней школы современной Великобритании, созданных в процессе структурных реформ. Очерчены возможности творческого использования британского опыта структурных реформ в процессе развития системы общего среднего образования Украины.

Ключевые слова: Великобритания, система общего среднего образования, структурная реформа, выбор школы, персонализация обучения, диверсификация, инновационная сеть школ.

Haraschuk K. V. Structural Reforms in the System of General Modern Secondary Education of Great Britain. – As the manuscript.

Scientific thesis for the Degree of the Candidate of Pedagogical Science, Specialty 13.00.01. – General Pedagogics and History of Pedagogy. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. – Sumy, 2012.

The main stages and aspects of reform studies of the system of secondary education in Great Britain on Soviet and Post-Soviet comparative and pedagogical

grounds are studied in the thesis, the conceptual terminology of investigation is characterized.

The stages of structural reforms in British secondary education system of the second half of the XX century – beginning of the XXI century are characterized: the stage of introduction of mass secondary education and ensuring pluralism of educational proposition (1944 – mid 1960s); the stage of democratization of the secondary education system, diversity of educational proposition (late 1960s – early 1980s); the stage of education marketisation (mid 1980s – the last quarter of the 1990s); the stage of combination of the market-oriented and socially inclusive education (1997–2010).

The tendencies of the development of structural reforms during the period under study were: expansion of the diversification of educational establishment types; centralizing-decentralizing tendencies at all levels of education management: at the institutional level – introduction of the independent school management; at the local level – partial privatization (the subjugation of schools to private administrations) or the change of functions of a Local Education Authority (LEA) (the transition from direct school management to mediation in establishment of partner contacts between schools and between schools and grant-providers); at the central level – integration of power functions in the sphere of social policy.

The main factors of structural reforms (globalization of economic and political life, the development of knowledge society and of network society) in modern conditions are analyzed; the theoretical grounds of structural reforms caused by the factors of modification (theory of school choice, theory of innovative school networks, theory of personalized learning) are highlighted.

The peculiarities of functioning of new types of schools (specialist schools, academies, beacon schools, Education Action Zones, Education Improvement Partnership and extended schools) in modern British secondary education created in the process of structural reforming were revealed.

The possibilities of creative usage of British experience of the system of reforming general secondary education in Ukraine especially the achievement of succession and continuity of the programmes of educational reforms over several political cycles, extending more diversified character of domestic system of secondary education and simultaneously providing equal educational possibilities and social equality in educational sphere.

Developing innovative school network as a mechanism of multiplying of intellectual and social capital of the educational system, development and continual support of the positive discrimination programme of educational establishment in socially neglected areas of the countries, expansion of the system of specialist secondary schools, widening the spectrum of educational and social services provided by secondary educational establishments to the community have been traced.

Key words: Great Britain, Secondary education system, structural reform, school choice, personalization of learning, diversification, innovative school network.

Підписано до друку 15.12.2011 р. Формат 60×90/16
Ум. друк. арк. 0.9. Обл.-вид. арк. 1.0.
Наклад 100. Зам. 260.

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка
ЖТ №10 від 07.12.04 р.
м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40
електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua